

THEORETICAL AND HISTORICAL PROBLEMS OF LAW AND POLITICS

Дмитро Ягунов, магістр соціальних наук у галузі кримінальної юстиції
Королівський Університет Белфаста, Великобританія

МІСТИЧНО-РЕЛІГІЙНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ПЕНІТЕНЦІАРНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Dmytro Yagunov, Master of Social Sciences in Criminal Justice
The Queen's University of Belfast, United Kingdom

MYSTIC AND RELIGIOUS PRINCIPLES OF MODERN UKRAINIAN PENITENTIARY MANAGEMENT

The paper contains a critical philosophical and legal analysis of the current state of reforming the Ukrainian penitentiary system. The article analyzes the causes and results of reforming the penitentiary system of Ukraine over the past three years. The article criticizes the development and implementation of the Ukrainian penal policy. The emphasis is made on extreme irrationality in the development of a penal policy, which led to situation when the Ukrainian penal policy and the corresponding management structure looks like a certain religious cult with a corresponding secret institutional structure. As the result, the current Ukrainian penal policy has all grounds to be considered as inefficient and ineffective one due to the absence of the concrete aims as well as to the absence of the concrete concept of reforming of the national penitentiary system. In general, extreme irrational thinking is a cornerstone of the national penal policy, which affects negatively the process of reforming and human rights both «keepers» and whose who «are kept».

Keywords: penitentiary system of Ukraine, penal policy, penalty, basic principles of penal policy, penitentiary reform in Ukraine, model of public administration of the Ukrainian penitentiary system, irrationalism of the Ukrainian penal reform.

Вважається, що національна пенітенціарна політика повинна будуватися на певних *rationales*, усталених *концептуальних поглядах* та відповідних *польових дослідженнях*, бо інакше вона *не* буде публічною політикою у буквальному розумінні цього слова.

Звичайно, що відповідні *rationales*, на яких будується пенальна політика певної держави *не* можуть бути абсолютною догмою.

Проте, з іншого боку, й ті революційні ідеї, які кардинально й докорінно (принаймні на рівні *декларацій*) змінюють певний усталений/вироблений політичний курс у сфері пенальної політики та перебудовують основоположні засади функціонування національної пенітенціарної системи, завжди повинні бути обґрунтовані за допомогою чітких наукових *категорій*, достатньої та достовірної *інформації*, прозорого *інституційного середовища* та концептуальних *меж*, у рамках яких формується та чи інша пенальна політика (відповідний пенально-політичний курс).

Ще більш важливим є наявність достатньо об'ємних та точних емпіричних та статистичних *даних*, за допомогою яких виправдовується хибність та/або неактуальність *попереднього* пенально-політичного курсу та, відповідно, *задекларовані* актуальність та прогресивність *нового* пенально-політичного курсу.

У будь-якому випадку ми наголошуємо: при докорінній зміні орієнтирів пенальної політики та відповідних публічно-організаційних структур повинно вказуватися на наявність певної добре опрацьованої, виваженої, чіткої та практично орієнтованої *концепції*, яка побудована на конкретних

критеріях та категоріях прав людини та юриспруденції, кримінології, історії, соціології та статистичних даних.

Проте у нашому випадку, говорячи про пенітенціарну реформу в Україні зразка 2016-2018 років, навпаки, усі ці елементи або характеристики *були та залишаються відсутніми*, починаючи з тексту самої концепції, яка з'явилася лише через *півтора роки* після початку пенітенціарної реформи (хоч і до тексту самої Концепції реформування пенітенціарної системи зразка 2017 року можна поставити велику кількість гострих запитань).

Більше того, актуальність цьому напрямку досліджень надає й той факт, що Міністерство юстиції України лише наприкінці травня 2018 року оголосило, що лише *збирається* представити міжнародній спільноті паспорт пенітенціарної реформи (що ще раз доводить, що Міністерство юстиції України реалізує ту саму пенітенціарну реформу упродовж двох з половиною років невідомо за яким сценарієм та незрозумілими принципами).

Отже, в Україні наявним є певний (причому вельми дивний) *вакуум*, який заповнено таким собі *міксом* історичного популізму, вкрай ірраціональних революційних ідей, яскравих та гучних просоціальних декларацій, гострих популістських гасел та вкрай привабливих міфів.

Так, те, що українська пенітенціарна реформа 2016 року була непрофесійною, дилетантською, поверховою та не базувалася навіть на мінімальній емпіриці, вже є доведеним фактом, на чому не потрібно зупинятися. Чого вартий той факт, що Міністерство юстиції України було вимушено визнати це, причому визнати неодноразово (особливо після недавнього рішення Конституційного Суду України щодо пенітенціарних слідчих).

Відтак існують підстави стверджувати, що вітчизняна пенальна політика є категорично *ірраціональним феноменом*, побудованим на тому, що сучасний науковець визначив би як *суміш* аборигенного язичницького культу, первісних вірувань, шаманізму та містицизму.

Відповідно й інституційна організація, яка була/є відповідальною за впровадження цієї нової пенальної політики, більше нагадує якийсь таємний релігійно-військовий орден або мілітаризовану тоталітарну секту з відповідними елементами та суворою ієрархією.

Власне дослідження цього дивного феномену і є предметом цієї статті.

Традиційно вважається, що будь-який релігійний культ – це система релігійних дій, предметів і символів, випробуваних у релігійній практиці впродовж певного часу та змінюваних за потребою. Релігійний культ неодмінно пов'язаний з релігійними *уявленнями* вірян і спрямований на задоволення їхніх релігійних *потреб*. Хоч, напевне, більше за все він пов'язаний зі *сподіваннями* та *очікуваннями*.

Звичайно, релігійний культ передбачає певний набір *культових заходів*. Найбільш вони розвинені в язичництві, яке фактично складається з різноманітних культів: тотемний культ, похоронний культ, промисловий культ, родові й сімейні культу, шаманський культ, культ племінного бога та ін. Можна також виділяти види культів за об'єктами: культ сонця, культ неба, культ води, культу тварин, культу рослин, культ вогню, культ предків, культ царя і т.д.

Аналіз української пенальності, яка із самого початку набула *занадто* контроверсивних ознак, дозволяє зробити переконливий висновок про те, що вітчизняна пенітенціарна політика нагадує *язичницький культ з міцними містичними коріннями* з відповідним інституційно оформленим закритим *релігійно-військовим орденом*.

Звичайно, є певні винятки, проте, як це нерідко буває, вони ще більше доводять *основне правило*, яке пов'язане з *відсутністю будь-якої раціональності та послідовності* при проведенні пенітенціарної реформи в Україні та подальшому реалізації задекларованих реформаторських кроків.

Отже, передусім варто нагадати, що пєнологічна революція, яка розпочалася в Україні у 2016 році, ознаменувалася встановленням нового тотемного культу у формі максимального піднесення реабілітаційної парадигми у вітчизняній пєнологічній теорії та практиці. Було проведено відповідні релігійно-культурні заходи на найвищому рівні та у найширшому масштабі, де жерці нового пенально-політичного культу оголосили про початок якісно нової ери віросповідання (як за спрямованістю, так і за процедурою), посилаючись виключно на те, що старі ідоли були *занадто кровожерливими* та категорично *не* бажали прислуховуватися до побажань вірян, та в цілому були просто *неналежними* з причин, які вірянам було *не* варто й знати.

Цікаво та доволі іронічно було також й те, що верховні жерці того самого *начебто* якісно нового пенально-політичного культу взагалі *не* мали жодного уявлення про ту *стару релігію*, яка тривалий час сповідувалася *до них*.

Так само ніякого уявлення не було про *старі обряди та жерців старого культу*, які ці обряди відправляли. Так само ніякого уявлення не було про те, які обряди жерці нової просоціальної епохи мають відправляти після здійснення цієї пенологічної реформації: «Якщо б Остап дізнався, що він грає такі мудровані партії ... , він вкрай б здивувався. Справа в тому, що великий комбінатор грав у шахи другий раз в житті».

Мабуть тому жерці нової формації навіть *не* вникали у важливі деталі, яким саме ідолам віряни мали необережність та необачливість вклонятися в *минулому* та яким саме ідолам потрібно буде поклонятися *на майбутнє*. Про докази незадовільності, а відтак й непотрібності старих ідолів ніхто особливо не говорив, проте це, мабуть, було недоречно за умов нової *культово-тотемної пенітенціарної революції*.

Відповідно для обслуговування нового пенально-політичного культу була створена й відповідна *нова ієрархія жерців*, яка теоретично мала стояти набагато ближче до ідолів та капищ і, відповідно, набагато краще забезпечувати перенесення молитовних побажань від вірян до нових просоціальних ідолів на нових просоціальних капищах.

Відповідно на найвищому політичному рівні було ухвалене рішення, що жорстокі та негуманні жерці старого культу консервативної пунітивної пенітенціарної служби мають бути піддані осуду та максимально далеко усунені від монополії у сфері викликання дощу й вирощення кращих врожаїв на благодатній ниві пенітенціарної діяльності, яка за довгі роки існування старої (й до речі *начебто (!?)* ніколи не реформованої) пенітенціарної служби так і залишилася пекельною пустелею замість того, що перетворитися на квітучий зелений сад.

Відтак стара жрецька каста була *формально* оголошена поза законом та *навіть начебто* вигнана з язичницьких капищ (ключове слово – «*навіть*»).

Враховуючи, що старі пунітивно налаштовані та корумповані жерці, звичайно, *не* могли прислужувати біля нових виключно просоціальних ідолів (тотальна та всеохоплююча корумпованість, відсутність необхідних навичок ювелірного поводження з вельми тонкими предметами просоціального культу, застаріла звичка до масових та водночас нікому не потрібних людських жертвопринесень тощо), було оголошено про те, що лише *нові люди* з чистими помислами та гарячим бажанням нести службу на нових капищах можуть, власне, відправляти там служби та здійснювати виклик дощів, відводити стихійні лиха та вчиняти інші корисні вчинки.

«*Нові люди в системі*» – ця ідея була такою високою, *attractive* та привабливою, що ніхто з вірян, звичайно, *не* міг заперечувати проти таких благих помислів. Проте така раціональна ідея базувалася, знов-таки, на очевидних *іраціональних практиках*.

Тотемний аспект нового культу мав, як вже зазначалося, свою специфіку, причому специфіку виключно *просоціальну* – максимально відійти від традиційних кривавих язичницьких жертвопринесень до нових світлих обрядів (можливо також з *певними* жертвопринесеннями, проте, звісно, вже *не* такими кривавими). Адже *теоретично* оновлена та не менш *теоретично* орієнтована у просоціальному напрямку нова жрецька каста аж здригалася від однієї лише думки, що віряни можуть її асоціювати зі старими пенітенціарними катами у жрецькому вбранні (здригалася також *теоретично*).

Як це не було, після проведення пенологічної реформації в Україні саме *старий* (тобто той самий пунітивний та жорстокий) персонал пенітенціарної системи із подивом дізнався про те, що він став носієм новітніх прогресивних ідей, які нічого не мають спільного зі старими старорежимними пунітивними та мілітаризованими стереотипами. Так само ув'язнені, засуджені та піднаглядні пробації по-новому стали дивитися на себе як на «*клієнтів пенітенціарної системи*».

Проте такий просоціальний тріумф продовжувався недовго.

Парадокс полягав в тому, що як такого оновлення системи, на жаль, *не* сталося. Мало хто з вірян, як засвідчив час, виявив бажання стати жерцем нового культу *на найнижчих сходинах* жрецької ієрархії, хоч, з іншого боку, таке небажання було очевидним та прогнозованим з самого початку (чого не скажеш про *вищі сходинки* цього пенітенціарного ордену).

Такий раціональний елемент нової пенітенціарної реформи був очевидним із самого початку її проведення, проте чомусь цей *явний раціоналізм* був замінений на *іраціональне язичницьке очікування*, що у пустелі серед ясного дня піде рясний кадровий дощ.

І, звичайно, коли такого дощу не сталося, новий сектантський менеджмент, щоб втримати владу, вплив та зарубіжні пожертвування оголосив, що старі жерці, мовляв, не такі вже й погані.

Лише, мовляв, треба піддати їх «суду проби» або процедурі *ordalium* (на мові нової вітчизняної пенітенціарної секти це називалася «очищення системи» або «перевірка доброчесності»).

Це виглядає водночас смішно та сумно, проте лише після третього року пенітенціарного реформування верховні жерці *нарешилі* зрозуміли, що лише *доброчесні* можуть служити новим просоціальним пенітенціарним ідолам.

Цей ритуальний похоронний аспект нового сектантського культу мав дуже тонку деталь, яку його верховні жерці намагаються не афішувати і до цього часу: як і у випадку з «якісно новим кадровим забезпеченням» справляння культових обрядів на капищах, стару «криваву», «пунітивну» та «жорстоку» організаційну структуру *не* особливо намагалися поховати, адже вже на момент ліквідації старого пенітенціарного відомства вже спрацював принцип «Відходів немає. Є лише резерви».

До речі, щодо «кадрового оновлення» жрецької касти: виявилось, що цей *реформаційний ритуал* можна час від часу успішно *повторювати* на кшталт звернення до верховних божеств, які повинні охороняти пенітенціарну систему від злих духів, засух та повенів.

Це має місце ну майже так, як це представлено Мелом Гібсоном в його фільмі «Апокаліпто».

Так, там також використовувалися найяскравіші ритуальні жертвоприношення, які відповідали потребам переважної частини того суспільства: «На піраміді, навколо якої зібралися натовпи міських жителів, жерці приносять полонених в жертву богу Кукулькану. Жертвам розпорюють груди, виймаючи серце, яке ще б'ється, а потім відрубують голову і скидають бризкає кров'ю тіло сходами піраміди. Коли настає черга Лапи Ягуара, починається сонячне затемнення, яке приводить місцевих жителів у замішання. Верховний жрець, знаючи про природу явища, повідомляє жителям, що Кукулькан цілком задоволений жертвами, і сонце зараз повернеться. Через кілька хвилин сонце повертається, жителі приходять в релігійний захват. Верховний жрець віддає відбулися жертв воїнам і наказує їм позбутися від них».

Приблизно так само діє і механізм жертвового «очищення системи» або «перевірки доброчесності» у сучасній пенітенціарній системі України. Приблизно так само у безмежному віртуальному медіапросторі, до якого прикута увага працівників пенітенціарної системи та їх родичів, експертів, міжнародної спільноти, політиків, засуджених та їх родичів верховні жерці ордену пенітенціарної реформи приносять недоброчесних пенітенціаріїв у жертву божеству юстиції та справедливості.

Так, анонімних та неоголошених жертв процедур *ordalium* публічно оголошують недоброчесними та приковують таких негідників до віртуальних стовпів безчестя та ганьби. Коли настає черга чергового пенітенціарного службовця *X*, який виявився *недоброчесним*, та якого звинувачують у підриві священних устоїв пенітенціарної системи *на локальному рівні*, що, звичайно викликає природну огиду та обурення вірян.

Водночас верховні жерці, стоячи на вершині пенітенціарної піраміди та іронічно поглядаючи на безмежно наївних вірян, будучи прекрасно обізнаним про справжню природу (насправді – *театральність*) процедури «очищення системи» та «перевірки доброчесності», повідомляють вірянам, що *Верховні Ідоли Юстиції* цілком задоволені новою жертвою, і пенітенціарна система *майже* очищена. Наївні віряни приходять у майже релігійний захват та екстаз. Проте на відміну від жертвоприношень майя страчених полонених ніхто *не* позбавляється, адже це буде очевидно суперечити принципу про «Відходи» і про «Лише Резерви».

Щодо *коефіцієнту корисної дії* подібних релігійних практик, то він, звичайно, є корисним тією само мірою, що і коефіцієнт корисної дії жертвоприношень первісних людей задля викликання дощу. І чим більше віряни лайкають у фейсбуці аж ніяк *не* дешеві репортажі та відеоролики про «очищення системи» та про нечесних пенітенціаріїв, виникає все більша потреба виправдовувати чергову хвилю «кадрового оновлення» та нові кадрові жертвоприношення.

Причому потім вже ніхто не згадує про те, *а чи дійсно* попереднє кадрове оновлення жрецької касти мало місце *насправді*. *Якщо так*, то до яких *результатів* воно призвело та скільки при цьому було *витрачено грошей* вірян на такі цілі.

На увагу також заслуговує інший аспект вітчизняного язичницького пенітенціарного культу.

Як це нерідко буває у релігійних організаціях, пенально-язичницька політика в Україні характеризується *дуалізмом*: чим більше секта проголошує свою структуру відкритою та чим більше вірянам пропонується безперешкодно зайти на відкриті для вірян капища, щоб *«знати все, про все й*

про всіх», тим менше віряни насправді знають *навіть про поверхові аспекти* функціонування такої пенітенціарної секти.

Відтак *ірраціональність* пенітенціарного язичницького культу аж ніяк не виключає *крайній раціоналізм*, пов'язаний з необхідністю отримання прибутку від жвавої активності та енергійних рухів на орбіті пенітенціарної реформи. Тому, звичайно, допуск справді зацікавлених вірян та сторонніх осіб до *внутрішньої механіки* функціонування вітчизняної пенітенціарної секти ставить пенітенціарну секту під велику загрозу, а тому є *неприпустимим*.

Особливо цей *раціоналізм* стосується та проявляється на прикладі *мілітаризованої складової* в діяльності оновленого вітчизняного ордену пенітенціарії.

Так, можна нагадати, що саме нарощування мілітаризованої складової є обов'язковою характеристикою будь-якого релігійного ордену або тоталітарної секти (за умов, якщо держава не проти такого нарощування мілітарних м'язів). У нашому ж випадку держава була *аж ніяк не проти*, щоб цей мілітаризований орден мав власні військові формування та власну охоранку, що за задумками очільників секти мало виключити доступ занадто цікавих *прийдешніх*, але *непрошених варягів* до пенітенціарної системи. Проте, як свідчить історія, найбільш нескорені віряни мали нахабство збунтуватися проти волі верховних жерців. Ці нескорені віряни як Прометей примусили верховних магістрів ордену юстиції позбутися навіть думки про подальше нарощування мілітаризованої складової для реалізації вітчизняної пенальної політики.

Говорячи про інші характеристики вітчизняного пенітенціарного ордену, варто також зосередити увагу на наступному.

Будь-який релігійний культ так чи інакше пов'язаний з приходом *месії* та/або *настанням кращого майбутнього*. Часові межі настання *кращого майбутнього* можуть бути різними, проте тут головним є те, що культ вимагає прийняття *на віру* цього факту з майбутнього як *такого*. У випадку пенітенціарно-реформістського культу ми можемо очікувати на настання *задекларованих* позитивних наслідків реформування не раніше, аніж через *10 років*. Принаймні саме на строк *у 10 років* постійно наголошується увага верховних жерців ордену юстиції.

Чому саме 10 років? Гадаємо, що на це питання *не* скажуть навіть ті жерці, хто проголошує настання таких світлих наслідків. Так само, як і не скажуть, *які саме наслідки* можна очікувати. Головним тут є *не* кількість років і *не* самі наслідки як такі, а достатньо великий з погляду соціального розвитку *строк*, який *не* піддається прогнозуванню, особливо враховуючи, що за цей строк команда жерців-менеджерів зміниться декілька разів.

На особливу увагу також заслуговує і особливості *статусу вождя* у формуванні та підтриманні нового просоціального релігійно-пенітенціарного культу.

Як це не дивно звучить, у попередній пунітивно-каральній формації пенітенціарної секти *культу вождя* як такого *не* було.

Був певний конунг з його дружинниками, проте *ім'я* конунга здебільшого *не* афішувалося: «*Ім'я*» було замінено на «*Епоху*».

Не було конунга X, конунга Y або конунга Z як таких.

Була *епоха* конкретного правителя, наприклад, конунга *Sh*, конунга *L* або конунга *S*.

Саме *епоха*.

Причому *епоха* не залежала від часу перебування конунга при владі. Адже, як свідчить історія, інколи конунг, який тримав владу достатній час, наприклад, конунг *P*, так і *не* став епохою.

Проте, як свідчить історія, на противагу цим доволі примітивним практикам *культово-владної соромливості*, *культ епохи* у рамках нових пенітенціарно-тотемних відносин через так звані «*комунікації*» було замінено на *культ високодуховного просоціального вождя-месії* (вірянам ну дуже подобається таке ну вкрай яскраве слово «*комунікації*», глибина якого їм ну дуже імпонує).

Саме тому пенально-політична реформація надала сучасним археологам величезну кількість історичних артефактів, які свідчать саме про безмежний *культ вождя*. Принаймні величезна кількість зображень вождя на стінах печер та величезна кількість степових баб просто вражає: «*комунікації*» зробили свою справу.

Крім того, на відміну від конунгів старої пунітивно-каральної формації, нові просоціальні жерці додали до свого статусу елемент, який до того часу був *невідомий* старим пунітивним конунгам.

Йдеться про цінність та статус *слова*, що промовляє верховний жрець або його заступник.

Так, слово конунгів мало статус *Авторитету*.

На відміну від нього слово верховних жерців нового політично-пенітенціарного ордену має статус *Верховної Істини*.

І коли, наприклад, верховний жрець промовляє якусь таку *Верховну Істину*, наприклад, про *Квітку з Трьома Пелюстками* (які символізують «швидкість», «ціну» та «якість») то це робиться виключно у позі лотоса та коли верховний жрець формує *абхая-мудру* з пальців рук.

Як правило, після такого неочікуваного занурення до безкрайньої мудрості у вірян одразу ж відкриваються нові духовні горизонти. Люди кажуть, що окремі віряни впадали у релігійний екстаз, коли мали нагоду безпосередньо сприймати таке відкриття істини.

Крім того, одним з елементів, яка характеризує сучасну українську пенальність, є наявність елементів, притаманних культу вождя, а саме існування наближеного до вождя *придворного*, який посідає позицію *фаворита* з повноваженнями, наприклад, брадобрея або повара. Як засвідчили обширні археологічні знахідки, подібні особи нерідко спричиняли великий вплив на багатьох видатних історичних постатей, навіть формально не будучи експертами у тій чи іншій сфері менеджменту або державного управління, та посідаючи достатньо скромні посади. Проте вітчизняна пенально-політична реформація поставила глашатая або блазня на посаду *наближеного до вождя*.

«Або», тому що археологи так до цього часу і не зрозуміли його вплив на формування пенальної політики, так само як і не зрозуміли, ким він був насправді – глашатаєм або блазнем.

До речі, сама пенально-політична реформація також не стоїть на місці з огляду на гасла та *кінцеві цілі реформування*. Якщо із самого початку акцент робився на просоціальних духовних практиках, де системоутворюючим елементом був «*клієнт пенітенціарної системи*», то в подальшому системоутворюючий елемент був зміщений у бік «*представник (працівник) пенітенціарної системи*».

Так, чого варті численні ролики та відеорепортажі пенітенціарного ордену, присвячені неприпустимим кримінальним практикам «*клієнтів системи*», які ще учора розглядалися як центр галактики (обшуки з метою вилучення заборонених предметів, напади на представників адміністрації та розслідування таких нападів тощо).

Відтак існують усі підстави говорити про дуже тонке лавірування верховних жерців пенітенціарного ордену з огляду на гострі потреби тримати вірян під контролем через обрання потрібних *на даний момент* пріоритетів.

Інше питання: а чи є таке лавірування дійсно *цирим* та *раціональним*.

Підсумовуючи викладене вище та оцінюючи *вкрай ірраціональні гасла* й декларації, поєднані із *занадто раціональними практиками* верховних жерців пенітенціарної ордену, можна зауважити на одному висновку. Практична повсякденна релігійна діяльність *дійсних* та *справжніх* представників різних релігійних конфесій у сфері справжнього реформування вітчизняної пенітенціарної системи (зокрема у сфері допомоги ув'язненим та засудженим) як раз характеризується найвищим ступенем справжньої філантропії й раціоналізму та вносить набагато більший внесок до такого реформування порівняно з *начебто* професійними менеджерами, які *начебто* мають уособлювати пенітенціарний раціоналізм та сучасні наукові досягнення.

Внаслідок реалізації пенітенціарної реформи в Україні містична віра у реабілітацію злочинців досягла свого апогея. Сьогодні широко декларується, що усі верховні жерці вітчизняного пенітенціарного ордену *начебто* щиро віряють в те, що завдяки новим технологіям вони отримали рецепти трансформації девіантів та прогнозування подальшої поведінки таких людей. Гасло верховних реформаторів – «Дайте більше!». *Більше суддів, більше експертів, більше спеціальних програм, більше тренінгів, більше нових напрямків нових програм* – все це та інше стало фундаментом пенітенціарної реформи в Україні та функціонування вітчизняної пенітенціарної системи в цілому. Проте питання *базових показників* функціонування вітчизняної пенітенціарної системи залишається до цього часу закритим та завуальованим.

В цілому складається враження, що *за формою (лише за формою)* українська пенітенціарна реформа 2016-2018 років дуже віддалено нагадує *щось* на кшталт пенітенціарної реформи, запровадженої квакерами в Америці у кінці XVIII століття.

Проте головна відмінність полягає у тому, що квакери в умовах *нестабільності* та *неможливості* провели *дійсно* революційні та *по-справжньому* просоціальні зміни.

В Україні, навпаки, в умовах *абсолютних можливостей* (у тому числі *фінансових*) пенітенціарна реформа стартувала передчасно, а головне – базуючись на пустих (а інколи – відверто

шкідливих) деклараціях нечесних людей, які свої приватні політичні інтереси та амбіції зробили двигуном такого пенітенціарного реформування.

Минуло більше двох років, і кожного разу верховні «реформатори» зі ще більшим завзяттям декларують «великі реформаторські принципи» та заявляють, що ось-ось *начебто* підійшли до «нових горизонтів», які, мовляв, вже «за 10 років» *начебто* продемонструють золотий вік української пенології.

Тому, гадаємо, що вже настав час, керуючись досвідом, часом, науковими доказами та здоровим глуздом, визначити, наскільки ефективно та результативно очільники пенітенціарної «реформи» запровадили ті «великі принципи», які декларувалися, а головне, і чи дійсно ті принципи були великими.